

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

פינחס

ע"י העבודה עכשיו "מתרגלים" לגאולה

שיחות קודש

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת פלאות בכל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

מוקדש להתגלותו המיידית לעיני בשר של
כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח שליט"א
למטה מעשרה טפחים ומתוך חיים נצחיים
ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו ומיד ממש

*

לזכות

החייל ב"צבאות השם" מרדכי שמעון שיחי

ליום הולדתו השביעי לאויש"ט,

ביום ז"ך תמוז ה' תהא שנת פלאות בכל

ולזכות

אחיו ואחיותיו חיילי "צבאות השם"

ירחמיאל מנחם, הענא,

חנה, אהובה רבקה ועליזה שיחי

*

נדפס ע"י הוריהם

הרה"ת ר' דובער מאיר וזוגתו מרת שירה צפורה שיחי בערגער

*

הי שותף בהפצת "דבר מלכות"

להשיג השיחות, להקדשות ולפרטים נוספים מל: 753-6844 (718)

הוכן לדפוס ע"י

יוסף יצחק הלוי בן אסתר שיינדל

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

כתובתנו באינטרנט: <http://www.torah4blind.org>

משיחות ש"פ פינחס, מבה"ח מנחם-אב, כ"ד תמוז ה'תנש"א

– תרגום מאידית –

א. אחד החידושים בפרשתנו הוא – ענין נחלת וחלוקת ארץ ישראל לכל שבט ולכאור"א מישראל.

בעמדנו על סף הגאולה האמיתית והשלימה, כמובן מכל סימני הגאולה (כמדובר לאחרונה כמ"פ) – מובן שלכל לראש ישנו מזה הלימוד בנוגע לנחלת וחלוקת ארץ ישראל בפשטות בהגאולה. אבל כיון שעומדים אנו עדיין ברגע שלפני הגאולה, מובן שצריכים ללמוד מזה לימוד גם עתה – כיון שהתורה היא נצחית², הוראה נצחית לכל הזמנים ולכל המקומות.

ויש לומר ע"פ הוראת הצמח-צדק ליהודי שרצה לעלות לארץ ישראל לשקוד שם בתורה ועבודה – „מאך דאָ ארץ ישראל“ (=עשה כאן ארץ-ישראל). היות שזה סופר ונתפרסם (ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר³) לכאור"א מישראל, מובן שמוזה נעשה הוראה לכל אחד – שגם כאשר נמצאים „כאן“, בחוץ לארץ, ובזמן הגלות (אפילו רגע האחרון שבה) – צריכים „כאן“ – במקום וזמן זה – לעשות „ארץ ישראל“.

וצריך ביאור מהו תוכן העבודה ה„עשה כאן ארץ ישראל“ – דלכאורה: ע"פ דין הרי „כאן“ (חוץ לארץ) אינו „ארץ ישראל“! שלימות העבודה בתמוצ' דבנ"י היא דוקא בארץ ישראל (כמבואר בכמה מדחז"ל⁴).

(1) ב"ב קכב, א.

(2) תניא רפי"ז (כב, ב). ובכ"מ.

(3) במכתבו מכו' מנ"א תרפ"ה – אגרות קודש שלו ח"א ע' תפה ואילך. וראה לקו"ש ח"ב ס"ע 621.

(4) ראה כתובות קי, ב ואילך. וראה בארוכה אנציקלופדי' תלמודית ערך ארץ ישראל ע' ריח ואילך. ע' רכג ואילך. וש"ב.

וגם בהיותנו „כאן“, במקום וזמן הגלות, מתפלל יהודי (ופניו כנגד ארץ ישראל) ג' פעמים בכל יום (חול), „וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו“, וכיו"ב,

ובפרט בדורות האחרונים ובזמנים האחרונים, ובזמן הכי אחרון – שלפי כל סימני הגאולה הרי „הנה זה (משיח) בא“ (כדלקמן סי"א),

מהו א"כ תוכן ההוראה „עשה כאן ארץ ישראל“?

ובפרט שברגע שלאחרי זה יוצאים כבר מהגלות והולכים לארץ ישראל כפשוטה.

ב. ויובן זה בהקדים ענין בפרשתנו:

בנוגע לחלוקת ארץ ישראל שהיתה „על פי הגורל“ – כמסופר בפרשתנו⁵ – מביא רש"י – ממדרשי חז"ל⁶ ש„הגורל הי' מדבר“, „הגורל עצמו הי' צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני“.

וצריך להבין הטעם והתועלת שבנס זה: הרי אין הקב"ה עושה נס „למגנא"י. ומדוע א"כ עשה את הנס ש„הגורל הי' מדבר“. הי' יכול להיות בירור בנוגע לחלוקת הארץ (גבול פלוני לשבט פלוני) ע"פ הגורל (כפי שהוא בכל גורל בלי נס שהגורל מדבר)⁷?

(5) ברכות ל, א. טושו"ע או"ח רסצ"ד.

(6) ברכת תקע בשופר ב, שמונה עשרה“.

(7) ש"ש ב, ת. ובשהש"ר עה"פ.

(8) כו, נו.

(9) כו, נו. שם, נד.

(10) תנחומא פרשתנו ו. במדבר"ר פרשתנו פכ"א, ט.

(11) דרשות הר"ן דרשה ת. ועוד.

(12) ועפ"ז צלה"ב גם: מהו ההכרח ש„על פי הגורל“ פירוש ש„הגורל הי' מדבר“. דאף שלמדים

מאה פעמים ואחד (או ואחת). ועוד יותר מזה –

„ינדנדו“ כל כך (למטה, ובעיקר) למעלה – עד שלא תהי' ברירה (כביכול) אלא להביא את הגאולה בפועל ממש,

ובפרט ש"יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק" ⁷⁵, ובענינו: הקב"ה חפץ בענין הגאולה עוד יותר – שכן „בכל מקום שגלו שכינה עמהם" ⁷⁶, וכאשר תבוא הגאולה – אזי „ושב ה' אלקיך את שכותך" ⁷⁷, „ושב" דייקא ⁷⁶, היינו, שזוהי גם גאולתו של הקב"ה!

והעיקר – כאמור – שיייתגשם ה"חלום" הנ"ל, החלום שלי, שלאמיתו של דבר הוא גם החלום שלכם, אודות ביאת משיח צדקנו בפועל ממש תיכף ומיד, ביום השבת לפני תפלת מנחה,

ועד ל"חלום כל החלומות"... שכיום השבת עצמו כאים "עם ענני שמיא" ⁷⁸ לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גוי' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" ⁷⁹, ומתפללים תפלת מנחה דשבת זו כירושלים עיר הקודש ובכית המקדש השלישי – נשמות בגופים, למטה מעשרה טפחים, בפועל ממש.

* * *

(75) פסחים קיב, טע"א. (76) מגילה כט, א. (77) נצבים ל. ג. וכפרש"י. (78) דניאל ז. יג. וראה סנהדרין צח, א. (79) עקב יא, יב.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגנוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

כאשר "זכו", ועאכו"כ לאחרי שכבר "כלו כל הקיצין", לא רק באופן ד"אחישנה", אלא גם באופן ד"בעתה" – אזי באה הגאולה תיכף ומיד ממש, למעלה מכל סדר והגבלה כו'!

ובפרט לאחרי שנשיא דורנו הכריז "לאלתר לגאולה", והודיע שהמצב הוא ש"הנה זה עומד אחר כתלנו", משיח צדקנו עומד מאחורי כתלנו... וכותל זה אינו באופן של מחיצה כו', שכן, יש בו "חלונות" ו"חרכים", ומשיח צדקנו "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים", והרי פשיטא ש"מבט של משיח" ("משיח'ס אַ קוק") פועל פעולתו... וא"כ, בודאי שבידו של כאו"א לפעול שהגאולה תבוא במהרה בימינו, ולא רק מחר או לאחר זמן, אלא היום ממש, שבת פ' פינחס שנת תשמ"ד, ובשבת זו עצמה – לפני תפלת מנחה, ובפשטות – שברגע זה ממש פותחים את העיניים ורואים שמשח צדקנו נמצא עמנו בכית כנסת ובית מדרש זה, בשר ודם, נשמה בגוף, למטה מעשרה טפחים!...

יג. ישנם הטוענים שמזה גופא יש להקשות: הכרזת נשיא דורנו "לאלתר לגאולה", "הנה זה עומד אחר כתלנו", היתה לפני עשרות שנים, ואעפ"כ, עדיין לא בא! וגם אליהו הנביא עדיין לא בא לבשר על הגאולה!

הנה קושיא זו עצמה באה מצד העובדה שחדורים ברגש הגלות... ובמילא לא יכולים להשתחרר מ"חלו"ם הגלות, ולהרגיש שהמציאות האמיתית בהקיצין היא – הגאולה בפועל ממש.

אמנם, ע"פ תורה ישנו צורך בענין של גלות ושינה, מפני העילוי שבדבר כו', וכפי שמצינו בהלכה⁷⁰: "שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר", כלומר, לא ממתנים עד שיראה בפועל שאינו יכול שלא לישן, אלא שבועה זו אינה חלה מלכתחילה, מכיון שלא יתכן אפשרות שלא לישן:

אבל אעפ"כ, יכולים לצאת י"ח הגלות [והעיקר – "לצאת" מהגלות כפשוטן] ע"י ענין הגלות כפי שהוא בתורה, ע"ד הענין ד"יעקב ועשו האמורים בפרשה"⁷¹, ובלשון הידוע⁷²: "בחומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכתא", היינו, יגיעה ושעבוד בלימוד התורה! ואילו בנוגע לפועל ממש – תבוא הגאולה למטה מעשרה טפחים!

יד. ויה"ר שע"י ריבוי הדיבורים אודות ביאת משיח צדקנו בפועל ממש – לא רק באופן של חזקה דג' פעמים, אלא אפילו מאה פעמים, שאז נעשה להרגל, ו"הרגל נעשה טבע שני"⁷³, עד ל"טבע" סתם⁷⁴, ויתירה מזו:

(70) סוכה נג, א. וש"י. רמב"ם הל' שבועות פ"ה ה"ב. טושו"ע יו"ד סל"ו ס"ד. (71) פרש"י ר"פ תולדות (כה, יט), וראה לקו"ש ח"ב ע' 114. וש"י. (72) זח"ג קנ"ג, א – ברע"מ. וראה תו"א ר"פ שמות. (73) שבילי אמונה נ"ד ש"י"ב. פחד יצחק בערכו. שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספ"ד. פט"ו (כא, א). (74) תניא פמ"ד (סג, ב).

דבר אחר)¹⁹.

ויש לומר שלכן גם הבירור באמיתית ענין הגורל הי' ע"י הגורל עצמו (הגורל עצמו הי' צוות כו"י), כיון שאם שייך ספק אם הגורל הוא באקראי, וזקוקים לדבר אחר (רוח הקודש וכיו"ב) בכדי להראות שהוא אמת ומכוון – ה"ז מורה שהגורל עצמו אינו פועל את חלוקת הארץ בשלימות, ולכן, הגורל עצמו הי' צוות כו"י, ע"י פעל הגורל עצמו בשלימות את החלוקה, בעצמו, אמר" באופן ברור וגלוי ש,גבור פלוני לשבט פלוני"²⁰.

ד. אבל עדיין צריך ביאור בזה:

ענין הגורל אינו ענין לעצמו, אלא אמצעי לחלוקת הארץ וישוב הארץ. ועד"ז ה"דיבור" של הגורל אינו נוגע לעצם חלוקת הארץ ע"פ הגורל, אלא זהו דבר צדדי לכאורה – הוכחה על אמיתית הגורל, או לפרסם הדבר. למאי נפקא מינה א"כ בחלוקת הארץ אם הבירור באמיתית ענין הגורל (ופרסום הדבר) בא ע"י הגורל עצמו או באופן אחר (ע"י רוח הקודש דהאורים ותומים, או על פי ה' וכיו"ב). אפילו אם לא הי' זה ע"י הגורל עצמו – עדיין הי' מתקיים הציווי ד"בגורל יחלק את הארץ" בשלימות.

בסגנון אחר: אילו הי' הגורל מצוה ותכלית לעצמה (ולא לשם ענין אחר – חלוקת הארץ), ו"הגורל הי' מדבר" הי' חלק מעצם ענין הגורל וחלוקת הארץ על

ואע"פ שהקב"ה רצה להראות לבנ"י שהגורל הוא ענין אמיתי ע"פ ה' (ולא באקראי) – הרי ע"ז כבר הי' נס קודם שהראה ש"הגורל הי' על פי רוח הקודש": "אלעזר הכהן הי' מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקודש אם שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו"¹³, וזה הראה לבנ"י שהגורל הוא אמת ויש"ר. מדוע א"כ היו זקוקים לנס"י ש"הגורל הי' מדבר"¹⁶?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

כיון שהקב"ה ציוה ש"אך בגורל יחלק את הארץ"¹⁷ ("על פי הגורל תחלק נחלתו"¹⁸), והתנחלתם את הארץ בגורל"¹⁸), ודוקא ע"י הגורל ("אך בגורל") ולא באופן אחר – לכן היתה החלוקה והבירור של כל חלק בארץ צריכה להיות ע"י הגורל עצמו (ולא ע"י

זה מיתור הכתוב, שהרי לעיל מינה נאמר, אך בגורל יחלק את הארץ" (ראה מפרשי המדרש שם. משכיל לדוד כאן) – הרי יש לפרש היתור כדרשת הגמרא (ב"ב קכ"ב, א) עה"פ, ש"על פי הגורל" בא להוסיף שנתחלקה באורים ותומים (ראה רשב"ם ב"ב שם: על פי – משמע על פי אורים ותומים. וראה גם פרש"י עה"פ (בהמשך לדבריו ש"הגורל הי' מדבר"): מגיד שנתחלקה ברוח הקודש לכך נאמר על פי ה'. ואכ"מ), שאלעזר הכהן הי' מלובש באורים ותומים והי' מכוין ברוח הקודש לעליית הגורלות.

(13) פרש"י פרשתנו שם, נד. מב"ב שם. וכ"ה בתנחומא ובמדב"ר שם.

(14) רשב"ם ב"ב שם: וע"ז מתקררה דעתן של ישראל שרואין שהגורל הי' עולה כמו שנתנבא תחלה ויודעים שחלוקה ישרה היא.

(15) ראה תנחומא ובמדב"ר שם: "וזה היתה יתרה".

(16) ולהעיר מתורה"ך אך – סנהדרין מג, ב. וראה ד"ה אך בגורל באוה"ת פרשתנו (ע' א'סד ואל"ך), תרכ"ו (ע' קע"א. קע"ט-פ).

(17) פרשתנו כו, נה.

(18) מסעי' לג, נד.

(19) ראה רשב"ם ב"ב שם בביאור הטעם שלהגורל היו צריכים לשני קלפי, אחד לשבטים ואחד לתחומין ולא סגי בחד דתחומין ולימא עכשו אני נוטל מה שיעלה בידי לצורך ראובן דא"כ אין כל החלוקה עשו"י בגורל וקרא קאמר אך בגורל וגו' בלא הוצאת דיבור מפיו".

(20) והטעם (בפנימיות הענינים) שהיו צריכים גם לרוה"ק (ע"י אורים ותומים) – ראה ד"ה אך בגורל תשליה ס"ט (סה"מ מלוקט ח"א ע' קמז).

עשרות שנים לפני הכרזו ואמר בתורתו שהגלות הוא חלום, וצוה לפרסם ולהפיץ ענין זה — כשם שצריכים להפיץ כל שאר עניני תורת החסידות, ועניני תורה בכלל!

מהי איפוא הטענה והתמיהה על כך שחוזרים על דברי אדמו"ר הזקן שהגלות הוא חלום, ואילו הגאולה היא המציאות האמיתית בהקין!...

זאת ועוד:

במאמר הנ"ל מכואר ש"החלום הוא מחבר שני הפכים בנושא אחד. . . וכן הענין בגלות. . . יכול הוא (האדם) להרכיב ב' דברים הפכיים, להיות כל היום טרוד במו"מ איש לבצעו. . . (וביחד עם זה) בתפלה מעורר את האהבה. . . לדבקה בו כו'".

כלומר: ההדגשה היא על מעלת ענין החלום — שכן, למרות שברגע הקודם ה' מונח בעניני העולם כו', מ"מ, ברגע אחד יכול להתהפך מן הקצה אל הקצה, להתנער מהדמיונות דעניני עוה"ז ולבוא למציאותו האמיתית — לאהבה את ה' ולדבקה בו. וכל זה — מפני מעלת ה"חלום" שענינו חיבור הפכים, ששרשו למעלה ביותר כו', כמבואר שם בארוכה.

ועד"ז מובן בנוגע לענינו:

הן אמת שברגע זה נמצאים עדיין בחשכת הגלות ממש, אבל אעפ"כ, מכיון שכללות ענין הגלות הוא "חלום" שענינו חיבור הפכים — הרי ברגע אחד יכול המצב להתהפך מן הקצה אל הקצה, היינו, שיוצאים מ"חלום" הגלות וביאים למציאות האמיתית — גאולה בפועל ממש!

וה"מפתח" לכך — בידו של כאו"א, היינו, לא רק בידו של רוב הקהל, כי אם ביד כל אחד ואחת ממש, כמובא במאמר של אדמו"ר הזקן⁶⁶ "איתא בתיקונים⁶⁷ שאפילו אם ה' צדיק אחד [ועמך כולם צדיקים] חוזר בתשובה שלימה בדורו ה' מיד בא משיח", ופס"ד ברור בדברי הרמב"ם⁶⁸: "עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה!"

וכאמור — יכולים לפעול כל זה ברגע אחד ממש! ובלשון הידוע: "אחכה לו בכל יום שיבוא", "אחכה" דייקא, ע"ד הענין ד"יעשה למחכה לו", "אינון דדחקין למלה דחכמתא כו'", כמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו*⁶⁸.

אמנם, הרמב"ם מבאר שישנו סדר בדבר, "יכוף כל ישראל כו' וילחם מלחמות ה' וכו'"⁶⁹ — אבל כל זה כאשר הגאולה באה ע"ד הרגיל, משא"כ

66 בונה ירושלים ספ"ד מאמרי אדה"ז הקצרים ע'תג. (67 ראה ז"ח ס"פ נח (כג, רע"ד) (68 הל' תשובה פ"ג ה"ד. *68) ע' עז ואלך. (69 הל' מלכים ספ"א.

שהגם שההולכה היא רק בשביל העבודה דזריקת הדם על המזבח (שע"פ טבע צ"ל הולכה בשביל זה), הרי הדין הוא²⁵ שבהולכה גופא ישנה חשיבות וגדר דעבודה, ועד ש"מחשבה פוסלת" בה.

ויש לומר שעד"ז — ויתירה מזה — הוא בנוגע להגורל שעל ידו "יחלק את הארץ": אע"פ שהגורל הוא הקדמה לחלוקת הארץ, אבל כיון שזהו האופן לחלק את הארץ, ויתירה מזה: חלוקת הארץ על פי הגורל הוא ציווי ה' (וכמה פעמים) — ה"ז (הגורל) מקבל חשיבות וגדר לעצמו (נוסף על כך שזהו אמצעי לחלוקת הארץ), וגם הפרטים צדדיים שבוה — הביורר שהגורל הוא ע"פ ה' ופרסום הגורל — בהיותם פרטים דדבר שבקדושה, נוגעים לעצם הענין;

ולכן ה' נוגע לשלימות ענין הגורל — בקיום ציווי ה' שחלוקת הארץ תהי' "על פי גורל" — ש"הגורל עצמו ה' צווה ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני", שדבר זה מורה שהגורל עצמו (שיש לו חשיבות לעצמו) יש בכחו לפעול את חלוקת הארץ (כלי ספק), כנ"ל.

ה. הביאור בזה בפנימיות הענינים:

כיבוש, חלוקת וישוב הארץ מרמו על עבודת בני"י לכבוש את "ארץ כנען", "ארצות שבעה גוים"²⁶, ולעשות מהם ארץ ישראל, ארץ הקודש, ז.א. ארץ יהודית וקדושה, ארץ שבה ניכר בגלוי שייכותה ליהדות, אלקות וקדושה, ע"ז שבנ"י מנצלים את הארץ לקיים בה (ועל"י ידה) את המצוות התלויות בארץ, ולבנות

ידו, ה' ניתן להבין מדוע כל פרטי החלוקה — כולל הביורר שהגורל הוא ענין אמיתי — צריכים להעשות דוקא ע"י הגורל עצמו; אבל היות שהגורל הוא רק האופן שבו הקב"ה רצה שיתלקו את ארץ ישראל, ז.א. שבוה נוגע תוצאת הגורל (ולא הגורל עצמו) — הרי בכדי לקיים את הציווי "אך בגורל יחלק את הארץ" מספיק לכאורה שיתלקו את הארץ ע"פ הגורל, והביורר באמיתית הדבר — שהוא פרט צדדי — יכול לבוא באופן אחר; מדוע צריכה האמת שבוה להתברר דוקא ע"י הגורל עצמו, וצריכים לעשות לשם כך נס מיוחד, ואין זה מספיק שידעו זאת ע"י הנס ש"הגורל ה' ע"פ רוח הקודש" דהאורים ותומים על ידי אלעזר הכהן?

ויש לומר בזה ע"פ ביאורו של הרגצ'ובי²¹, שבתורה ובקדושה, "כל דבר אף שהוא הכרחי לכאורה הכל בכוונה מכוון ומצוה ע"פ ה'". וכפי שהוא בנוגע למסעות בני"י במדבר, שאע"פ שזה ה' הכנה ואמצעי להגיע לארץ ישראל — "הוה המצוה גם עצם ההליכה וכן המקומות שבאמצע הדרך הוה ג"כ מצוה" (כמ"ש²², ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה'")²³, ועד"ז בכמה עניני קדושה (בעבודת המקדש), הרי ענין שהוא רק הכנה והקדמה (מוכרחת) לענין אחר, מקבל ג"כ חשיבות וגדר דקדושה²⁴. וכפי שהוא בנוגע להולכת הדם למזבח,

21 ראה צפע"נ עה"ר ר"פ מסעי. מהדו"ת נא, ג. מפענח צפונות פ"ז. ובכ"מ.

22 מסעי לג, ב.

23 ראה עירובין נה, ב: כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי (הובא בצפע"נ שם).

24 ויש לומר דוגמא לזה מהצר המשכן והקלעים, שאף שהם טפלים והקדמה לקדושת המשכן עצמה, נקבעת הקדושה גם בהם.

25 ובחם יג, א, במשנה. רמב"ם הל' פסוה"מ פי"ג ה"ד.

26 לשון רש"י ר"פ בראשית.

ברצונו של הקב"ה, כדברי בעל הגאולה בג' תמוז⁵⁸: "לא מרצונו גלינו מא"י ולא בכחותינו אנו נשוב לא"י, אבינו מלכנו כו' והוא ית' יגאלנו כו' ע"י משיח גואל צדק כו'", הנה תחושת הגלות חדורה כל כך ברגש האדם, עד שהאמונה אודות הגאולה היא באופן של מקיף בלבד!

וכן הוא גם ביחס לגאולה פרטית – שיהודי מחדיר לעצמו ענין של גלות עד שאינו יכול להשתחרר מזה:

יהודי "תמים" עם כל המעלות כו' – יושב בהתוועדות של יום השבת, ומיצר ודואג. מה קרה – הרופא אמר לו שיתכן שלאחרי השבת יצטרך לעבור ניתוח.

מה יש לך לדאוג לכך ביום השבת – הרי "כל מלאכתך עשוי"⁵⁹, ובנדו"ז – כל הטיפולים וכו' נעשו כבר! ומה שלאחרי זאת השבת תצטרך להתנהג ע"פ ציווי התורה לשמוע לדברי הרופא – הרי זה ענין השייך רק לאחרי השבת, וא"כ, מדוע צריך אתה למשוך על עצמך דבר בלתי-ציוי? ובפרט שהדבר ניכר בפניו, ומפריע גם לאלו העומדים מסביבו!

זאת ועוד: עומדים להתפלל תיכף תפלת מנחה, שבה אומרים "ואני תפלתי לך ה' עת רצון"⁶⁰, שאז מתהפכים כל כ"ד בתי-דינין לטוב⁶¹, ועד כדי כך ש"אלקים כרב חסדך", היינו, שאפילו משם אלקים, מדת הדין והגבורה, נמשך "רב חסדך"⁶². וא"כ, הרי זו שעת הכושר לבטל ענינים אלו מכל וכל, ובודאי שאין לך להיות מיצר ודואג על כך!

ועד"ז בעניננו: מכיון שהאדם חדור כל כך ברגש הגלות – אינו יכול לחוש ענין של גאולה, ועד כדי כך, שכאשר מדברים עמו אודות גאולה – נראה הדבר אצלו כ"חלום"...

יב. אמנם, לאמיתו של דבר – ההיפך הוא הנכון:

ישנו דרוש בתו"א⁶³ ד"ה שיר המעלות בשוב כו' היינו כחולמים, שבו מבואר שכללות ענין הגלות הוא בדוגמת החלום.

כלומר: ה"חלום" הוא – לא הדיבור על הגאולה, אלא אדרבה: מציאות הגלות היא "חלום", שכן, מה ליהודי ולענין של גלות! ואילו הגאולה היא – בהקיץ, זוהי מציאותו האמיתית של יהודי!

ידוע מאמר אדמו"ר הזקן⁶⁴ בענין "ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים גו'", שכזה מרומז הקץ דשנת תר"ג (או שנת תר"ח⁶⁵), ואעפ"כ,

(58) לקו"ד ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה. ב. (59) מכילתא ופרשי" עה"פ יתרו כ. ט. טושו"ע (ואדה"ז) אור"ח סש"ו ס"ח (סכ"א). (60) תהלים טט, יד. (61) זח"ג קכט, א. קלו, ב. ובכ"מ. (62) סה"מ תש"ד ע' 163. (63) רישב כה, ג. (64) נדפס במאמרי אדה"ז – פרשיות פקודי ע' חיט ואילך. (65) ראה לקו"ש ח"ו ע' 80 הע' 70.

לפקידי החיל ולהנכבשים, או רק במחשבה ומעשה, וכיו"ב) – חסר בשלימות הכיבוש (ובדרך ממילא – גם בכיבוש דכל הפרטים דמציאות הנכבש).

ועד"ז הוא גם בנוגע לכיבוש העולם בעבודה רוחנית לעשות דירה לו יתברך בתחתונים – ששלימות הדירה היא דוקא כאשר (א) זה חודר בכל הפרטים דהדירה עצמה (ע"ד הנכבש), שבכל פרט דהדירה ניכר שזה שייך לבעל הדירה, (וב) של האדם הדר בהדירה, שנמצא בגילוי ובהתפשטות גמורה – בכל פרטי מציאותו (במחשבה דיבור ומעשה) בדירתו, כיון שזהו מקום קביעותו (דירתו). ועד"ז הוא גם כביכול בנוגע להדירה לו יתברך בתחתונים: שלימות הדירה מתבטאת בזה שכל פרטי התחתונים (לשון רבים) הם דירה בגלוי של הקב"ה, שעצמותו ומהותו ית' נמצאת שם בגלוי, ביהוד עם כל ה"כחות" וה"לבושים", הגילויים בסדר השתלשלות (עשר ספירות), שמתחלקים בכללות למחשבה דיבור ומעשה (בריאה יצירה ועשיי)³².

ו. וכיון שהדירה לו יתברך בתחתונים נעשית ע"י עבודת בני"י, הרי מובן שגם ביהודי (הכובש את הארץ) צריכה להיות שלימות העבודה בכל פרטי הכחות והלבושים שלו, במחשבה דיבור ומעשה: נוסף ע"ז שהוא עושה ממנו בעצמו "דירה" להקב"ה, עי"ז שעובד את הקב"ה במחשבה דיבור ומעשה שלו – צריכה גם עבודתו בעולם (בקיום המצוות ועד"ז בדברי רשות לשם שמים) להיות בכל מציאותו, מחשבה דיבור ומעשה שלו.

כידוע ששלימות קיום המצוות הוא ע"י קיומם במחשבה דיבור ומעשה – הן בכללות המצוות שמתחלקות למצוות

שם את בית המקדש, שעליו אומר הקב"ה²⁷, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

שווהי הכוונה והתכלית של כל הבריאה – לכבוש את גשמיות העולם (כמ"ש²⁸), פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" (ולעשות ממנו דירה לו יתברך בתחתונים²⁹, מקום שבו נמצא הקב"ה בגילוי (כביכול כאדם בדירתו הפרטית).

כדי שעבודת הכיבוש תהי' בשלימות צריכה היא להיות בכל הפרטים – הן דהנכבש והן דהכובש: (א) כיבוש הארץ בשלימות הוא כאשר כובשים את כל הארץ (כפי שהי' בכיבוש ארץ ישראל). אם נשאר חלק מהארץ שלא נכבש – הרי הכיבוש כולו אינו בשלימות³⁰ (גם דחלקי הארץ שכן נכבשו). כפשוטו הענין, שאז נשאר סכנה מהאנשים בחלק הארץ שלא נכבש. ועד"ז (ב) מצד הכובש: מתי הכיבוש הוא בשלימות – ובאופן שניכר בגלוי בהנכבש שהוא נכבש לגמרי ע"י הכובש – כאשר הכובש מונה בפעולת הכיבוש בכל כחותיו, בכל פרטי המציאות שלו, וכללות פעולת האדם (הכובש) בעולם היא ע"י ג' הלבושים שלו – מחשבה דיבור ומעשה³¹. אם אין הוא כובש את הארץ עם כל ג' הלבושים – (אלא במעשה בלבד ללא תכנון (במחשבה), וללא הוראות (בדיבור)

27 תרומה כה, ת.

28 בראשית א, כה.

29 תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.

30 ולהעיר שכבוש ארץ ישראל צ"ל כיבוש רבים, "אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כו" (רמב"ם ה' תרומות פ"א ה"ב).

31 תניא פ"ד. וראה בארוכה סה"ש תש"נ ח"ב

ע' 463 ואילך.

(32) בהבא להלן ראה סה"ש תש"ג שם.

י. בהמשך להמוזכר לעיל אודות ענין הגאולה – ישנם כאלו שמתעוררת אצלם תמיהה ופליאה (אף שמטעמים מובנים אינם מעלים תמיהה זו על דל שפתם):

היתכן, מהרהרים הם, שיושב לו יהודי לדבר ברכים, וככל התוועדות והתוועדות מכריזו ללא הרף ואינו מפסיק לדבר אודות נושא אחד – ביאת משיח צדקנו, וחוזר על הכרות בעל הגאולה ב"הקריאה והקדושה": "לאלתר לגאולה", ובהדגשה – שאין זה דבר שנדפס בלבד, אלא הכוונה לביאת משיח צדקנו בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ותיכף ומיד ממש, ביום זה עצמו, ובנדוד – יום השבת פ' פינחס תשד"מ! וכמו כן אומרים בכל פעם שינגנו "שיבנה בית המקדש כמהרה בימינו", ומדגישים שאין הכוונה "במהרה בימינו" מחר, אלא היום ממש!

בודאי מאמין כל יהודי שמשיח צדקנו יכול לבוא בכל רגע – "אחכה לו בכל יום שיבוא", אבל אעפ"כ, מהרהרים הם, מהי פשר ההנהגה לדבר ללא הרף על ענין זה, ולהדגיש בכל פעם שברגע זה ממש יכול לבוא משיח צדקנו – דבר שקשה לפעול ברגש של האדם שיתייחס לכך כאל דבר מציאותי!

בשלמא כאשר מזכירים פעם אודות ביאת משיח צדקנו – נו, סוכ"ס הרי זה מעיקרי האמונה... אבל מהו פשר הדיבור והלהט בענין זה ללא הרף, בכל התוועדות והתוועדות, כאילו היו רוצים להכניס את הדבר בראשם של השומעים בכח...

ויתירה מזו – ממשיכים להרהר – אותו יהודי שמדבר אודות ביאת משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים תיכף ומיד ממש, הנה בה בשעה מחזיק על השולחן "סידור" כדי שלא לטעות ח"ו בנוסח ד"ברכה אחרונה", שבה מדובר אודות הגאולה כלשון עתיד! וכמו כן מחזיק את הסידור כדי לומר בתפלת מנחה "צדקתך צדק" – ענין הקשור עם גלות כו'! דבר והיפוכו!!

אלא מאי – מסיקים הם – ענין זה הוא בגדר של "חלום"... חלום טוב ויפה, ובנוסח התפלה שאומרים בעת ברכת כהנים: "שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה", אבל לא דבר מציאותי [והרי גם בהלכה⁵⁷ מצינו חילוק בין דבר מציאותי ל"חלום"], וא"כ, טוענים הם, לשם מה צריכים לדבר אודות עניני "חלומות"?!

יא. הרהורים ומחשבות אלו אינם נובעים מחוסר אמונה ח"ו, שכן, כל יהודי מאמין שמשיח צדקנו יכול לבוא בכל רגע, אבל אעפ"כ, בידעו שנמצאים עדיין בגלות, "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", ואילו היציאה מהגלות תהי' אך ורק

כפולחנא דרחימותא³⁹ – שצ"ל "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"⁴⁰; ומוה לומדים ונמשך בנוגע לכל עניני העבודה ("פולחנא"), שצ"ל בשלימות בכל כחו – במחשבה דיבור ומעשה,

[אפילו בצדיק (ובינוני) שמבחיין בהחילוק בין מצוות שבמחשבה שבדיבור ושבמעשה, ועאכו"כ באנשים פשוטים, שאינם מבחינים כ"כ בהחילוק, במילא מקיימים הם כל מצוה בפשטות במחשבה דיבור ומעשה שלהם].

ועי"ז שיהודי עושה עבודתו בשלימות בכל הפרטים, ע"י המחשבה דיבור ומעשה שלו – הופך הוא את כל העולם – שמתחלק גם הוא לשלש דרגות דמחשבה דיבור ומעשה – לדירה לו יתברך, וכפי שהוא גם בפשטות, שברוב הענינים ניכר בהנפעל בעולם פעולת המחשבה דיבור ומעשה (דוכת הפועל, ובמילא, כאשר האדם הפועל בעולם עושה דבר כלשהו בכל הלבושים שלו (מחשבה דיבור ומעשה) ה"ז ניכר גם בשלימות הדבר שפועל בעולם.

ז. עפ"ז יובן הענין ש"הגורל הי' מדבר":

כשם שעצם העבודה דכיבוש וישוב הארץ צריכה להיות בתכלית השלימות, במחשבה דיבור ומעשה, עד"ז הוא גם בנוגע לכל הפרטים בהעבודה, וגם הענינים שהם רק הכנה והקדמה לעבודה – הגם שאין הם תכלית לעצמם, או שהם רק פרט בהעבודה, צריכים גם הם להעשות בתכלית השלימות, במחשבה דיבור ומעשה.

וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)

(39) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסו, א. לקו"ת שלה מ, ג. ובכ"מ.
(40) ואתחנן ו, ה.

התלויות במחשבה, התלויות בדיבור והתלויות במעשה [ובכללות: תורה שהיא בעיקר בדיבור, עבודה (תפלה) שהיא בעיקר בלב (מחשבה), וגמילות חסדים (מצוות) שהם בעיקר במעשה³³], והן כל מצוה בפני עצמה צריך יהודי לקיים במחשבה דיבור ומעשה³⁴; כוונת המצווה³⁵ (מחשבה)³⁶, ברכת המצוה³⁷ (דיבור) ומעשה המצוה (מעשה)³⁸.

דהגם שמן הדין ישנם חילוקים במצוות, מצוות התלויות בעיקר במעשה, או בדיבור או במחשבה (או בשנים מהם או בכל השלשה) – אמנם שלימות קיום המצוות, ובפרט כאשר מדובר ביחס למילוי שליחות האדם למטה (ולא רק בנוגע לשכר ועונש ועבודתו בדיעבד) – היא דוקא כאשר האדם מקיים את המצוה בתכלית השלימות, בכל מהותו ומציאותו, וכפי שהוא בנוגע למצות אהבת ה' בקריאת שמע – שהיא כללות העבודה (וכוללת את כל המצוות) – לית פולחנא

(33) לקו"ת אחרי כה, סע"ד ואילך.

(34) לקו"ת ריש פרשתנו, אוה"ת יתרו ע' תתקלו.

(35) דקיי"ל מצוות צריכות כוונה (ברכות יג, א. וש"נ) – אוה"ת שם.

(36) וגם בהמ"ד שמצוות אין צריכות כוונה – צ"ל הקדמת המחשבה קודם המעשה.

(37) ובמצוות אלו שאין מברכים עליהם – התפלה עולה במקום הברכה למצוות אלו (אוה"ת שם ע' תתקלח).

(38) וגם במצות תלמוד תורה וק"ש ותפלה וכיוצא בהן אף שאינן בעש"ג גשמיית ממש כו', מ"מ הא קיי"ל דהרהור לאו כדיבור דמי (ברכות כ, ב) ואינו יוצא ידי חובתו עד שיוציא בשפתיו וקיימא לן דעקימת שפתיו הוי מעשה (סנהדרין סה, א), כי אי אפשר לנפש האלקית לבטא בשפתיים ופה ולשון ושיניים הגשמיים כי אם ע"י נפש החיונית הבהמית המלובשת באברי הגוף ממש כו' (תניא פל"ז – מ, א).

(57) שו"ע יו"ד סר"י ס"ב. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך דברי חלומות ס"ד (כרך ז ע' צ"א). וש"נ.

להתרגל להגאולה – ניכנס תיכף ומיד ממש מתוך ריקוד לגאולה, ונלך כולנו בריקוד לארץ ישראל, ונטול חלק בחלוקת ארץ ישראל לע"ל, לשלשה עשר שבטים, ע"י הקב"ה בעצמו, הקדוש ברוך הוא מחלק להם בעצמו⁵¹, (וכנ"ל) עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות.

הוספה

חלק משיחת ש"פ פינחס ה'תשד"מ

ע"פ רשימת השומעים - בלתי מוגה

ולהוסיף: האמת היא שאילו היו צדיקי הדור [כולל] "ועמך כולם צדיקים"⁵³ – כפי שהולכים לומר לאחרי תפלת מנחה, לפני אמירת פרקי אבות] מחליטים להביא את הגאולה – ובפרט נשיא דורנו שהכריז "לאלתר לגאולה"⁵⁴ – בודאי היו יכולים לפעול זאת, שהרי "צדיק גוזר והקב"ה מקיים"⁵⁵!! אלא מאי – כל זמן שרצונו של הקב"ה יהיו בגלות, שומעים הם בקולו של הקב"ה... – זוהי מסירת-נפש הכי גדולה, שכן, מדובר אודות צורך הכי עיקרי, נפשי ופנימי, ואעפ"כ, נמנעים לגזור כו' מפני רצונו של הקב"ה!! אבל לאחרי ככלות הכל – נשאלת השאלה: "עד מתי"?...

וכאמור – כאשר כנ"י עוסקים בעניני התורה ומצוותי באופן של גאולה, הרי מצד הענין ד"מדה כנגד מדה" פועלים הם את הגאולה מלמעלה, ומכיון שגאולה זו באה מלמעלה, ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו – הרי בודאי שזוהי גאולה אמיתית ושלמה, כי כשם שהקב"ה הוא תכלית השלימות ואמת לאמתו, הרי בודאי שהגאולה שבאנו ממנו היא גאולה שלמה – בתכלית השלימות, וגאולה אמיתית – אמת לאמתו.

וגם: מכיון שגאולה זו באה ע"י הקב"ה – מובן שלא שייך בה הגבלות של זמן, ולכן, "מיד הן נגאלין"⁵⁶, תיכף ומיד ממש, כפשוטם של דכרים, בעגלא דידן.

* * *

53 ישע"י ס. כא. סנהדרין ר"פ חלק. 54 אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעו ואילך. תח ואילך. 55 ראה תענית כג. א. וח"ב טו. א. שבת נט. א. 56 רמב"ם הלי' תשובה פ"ו ה"ה.

כשם שעצם העבודה דכיבוש הארץ צריכה להעשות בשלימות, במחשבה דיבור ומעשה, עד"ז הוא גם בנוגע להכנה והקדמה לזה ע"י חלוקת הארץ על פי הגורל – הגם שהגורל הוא הקדמה ואמצעי לחלוקת, כיבוש וישוב הארץ, אעפ"כ יש לו גם חשיבות לעצמו (כנ"ל ס"ב), ולכן ה' גם הגורל עצמו בתכלית השלימות, הגורל עצמו פעל את כל החלוקה וגם את בירור האמת ופירסום הדבר (הגורל עצמו ה' צוות כו"),

והשלימות מתבטאת בזה, שבגורל היו כל ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה: נוסף על מעשה השלכת הגורל ונטילת הפתקין (ולפני זה – כתיבת ה"ב פתקין דשמות השבטים וכתובת שמות גבולות הארץ), והמחשבה והכוונה שצריכים לזה (נוסף ע"ז שהי' זה, על פי רוח הקודש, ענין המחשבה) – הרי, הגורל ה' מדבר. חלוקת הארץ על פי הגורל – נפעלה בשלימות ע"י הגורל עצמו (אך בגורל, ללא שום דבר אחר⁴⁴), כיון שנוסף על עצם הגורל (מעשה ומחשבה שבו) שהראה כיצד צ"ל החלוקה, הגורל עצמו ה' צוות ואומר – באופן ברור וגלוי (כך שלא נשאר שום ספק בדבר) – אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני.

ויש לומר הטעם לכך שהשלימות התבטאה דוקא בהנש, הגורל ה' מדבר ("על פי הגורל"), ולא במחשבה ומעשה – כיון שבכדי שיהי' גורל הרי מוכרח שיהיו מעשה ומחשבה (מעשה הגורל ע"פ המחשבה והכוונה שבו). אבן הבוחן לכך שזה נעשה בתכלית השלימות – הוא ע"י ענין הדיבור, שמגלה את תוצאות הגורל בשלימות הבירור והגילוי, וזה מורה

נ"ע (שנמסר ע"י בנו יחידו ממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – שפנימי⁴¹, כל דבר שהוא עושה, ה"ה מונח בזה לגמרי:

פעם אחת בהתוועדות הרגיש כ"ק אדמו"ר נ"ע שהבחורים מנגנים ניגון בחפזון, כהקדמה למה שיבוא לאחרי הניגון (אמירת חסידות וכיו"ב). והקדיש לזה שיחה שלימה⁴², שתוכנה הוא, שבעבודתו של יהודי צריך הוא לעשות כל דבר בשלימות. אפילו כאשר מדובר אודות ענין שהוא הקדמה לענין אחר – הרי כאשר נמצאים עדיין במצב זה, צריכים להיות מונחים בזה לגמרי⁴³. „בכלל ה"ז עיקר גדול, שהיכן שנמצאים – שיהיו באמת", „היכן שנמצאים צריכים להיות כו', כל זמן שעוסק אני בזה צריך אני להיות כאן", ולאח"ז יבוא לענין השני (שעבורו היא הקדמה זו), ויעשו אותו ענין בשלימות.

– ויש לומר שהיסוד לזה בנגלה דתורה (כידוע שכל הענינים בפנימיות התורה משתקפים בנגלה) הוא מביאור הנ"ל (ס"ד) מהרגצ'ובי בנוגע לעניני קדושה, שגם הקדמה יש לה חשיבות לעצמה.

ח. ועפ"ז יש לומר הטעם לנס ש„הגורל ה' מדבר":

41 להעיר מ„היום יום" דשבת זה פ' פינחס (כ"ד תמוז) בנוגע לעבודתו של פנימי.

42 שיחת י"ט כסלו תרס"ד (הנחת כ"ק מו"ח אדמו"ר) – ספר השיחות תורת שלום ע' 39 ואילך. וראה גם לקו"ד ח"א ט, א. ס' השיחות ה'ש"ת ע' 113 ואילך. שיחת כ' שבט תשל"ל. ש"פ תצוה (סה"ש תנש"א ח"א ע' 352 ואילך). ועוד.

43 וראה תורת שלום (ע' 52) שם שמביא דוגמא לזה מזהר ס"פ פקודי גבי מעשה המשכן, שההוא סבא פתח בענין מעשה המשכן והתחיל לדבר בענין אחר, ואמרו לו למה זה מהרת, „כיון שכאן הנך אוהו, כאן עליך לפרש".

44 גם „בלא הוצאת דיבור מפיו" (רשב"ם דלעיל הערה 19), כ"א הדיבור של הגורל עצמו.

שהגורל עצמו הוא בתכלית השלימות (במחשבה דיבור ומעשה). וכפי שהוא בעבודת האדם, שדיבור הוא עיקר אבן הבוחן איך הדבר חדר באדם העובד (הכובש), וגם איך הוא פועל בהזולת (הנכבש).

ט. ובטעם הדבר [מדוע „פנימי“ מונח לגמרי בכל עבודה שהוא עושה, אפילו עבודה שהיא הקדמה לדבר אחר] מסביר כ"ק אדמו"ר נ"ע (בשיחה הנ"ל) שני טעמים: (א) זה מורה על אמת ופנימיות – שהיכן שנמצאים ה"ז באמת ובפנימיות. (ב) דוקא ע"י עשיית ההקדמה בשלימות – יקלט אה"כ גם העצם בשלימות. היות שזוהי הקדמה אמיתית (ע"פ תורה), במילא ככל שישקע יותר בהקדמה (ולא יחפז), כך יוכל הוא אה"כ להרבות בהעמקת והרחבת ההבנה בעצם הענין.

ויש להוסיף, שכיון שהקב"ה קבע את טבע הדברים שלפני שמגיעים לעצם הדבר עוברים קודם הכנה והקדמה (או כמה הכנות), בכדי שהאדם והעולם יתרגל לזה (בלשון החסידות: יעשה כלי לאור המשפיע) – לכן גם ההכנה והקדמה עצמה נוגעת לקליטת עצם הענין בפנימיות, ולכן מקבלת היא חשיבות לעצמה, מעין החשיבות דעצם הענין (תכלית המכוון), וצריכים לעשות זאת בתכלית השלימות, לפני שמגיעים לעצם הדבר.

וכפי שהוא בנוגע לכללות ענין החינוך, שכיון שזוהי הכנה מוכרחת לקיום המצוות, לכן ה"ז מקבל חשיבות וענין לעצמו [ואדרבה: במדה מסוימת ה"ז „נעלה“ מגדר מצוה, כמדובר פעם⁴⁵], וצריכים להתמסר לזה לגמרי בכל ההשתדלות והכחות.

(45) ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 615. ועוד.

לאחרי שבת) את ההוראה „עשה כאן ארץ ישראל“. וימשיכו בפירסום ההוראה בימים שלאחרי זה, עד שיבוא משיח צדקנו ואז ימשיכו בארץ ישראל כפשוטה, נוסף על עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות.

טו. מהענינים המיוחדים בעבודה ד„עשה כאן ארץ ישראל“ השייכים במיוחד ל„תשעת הימים“ (שמתחילים ביום הששי) – הוא המנהג⁸⁰ לערוך „סיומים“ במסכתות הש"ס בכל יום מ„תשעת הימים“ (אפילו כשלא אוכלים סעודת בשר אח"כ), מראש חודש עד תשעה באב (גם בערב תשעה באב ובתשעה (עשירי) באב – באופן המותר ע"פ שו"ע).

ומהטעמים בדבר – כיון שבימים אלו מחפשים את כל האופנים המותרים כיצד ניתן להוסיף בענינים טובים ושמחים, ועי"ז לגלות את הטוב הפנימי בהירידה הקשורה עם ימים אלו, החל מ„פקודי ה' ישרים משמחי לב“⁸¹ – עושין שמחה לגמרה של תורה⁸² [ומפני טעם זה כדאי לערוך סיום גם ביום השבת ד„תשעת הימים“, ובשנה זו – הן שבת ב' אב, והן שבת תשעה באב (נדחה)].

ויהי רצון, שעוד קודם התחלת ימים אלו תבוא כבר הגאולה ויקויים היעוד יהפכו⁸³ ימים אלו „לששון ולשמחה ולמועדים טובים“⁸⁴,

ועי"ז שבנ"י עושים את העבודה ד„עשה כאן ארץ ישראל“ בשלימות,

ישנה האחריות להביא את הגאולה לכל העולם כולו – כיון שעי"ז שהוא עושה את עבודתו הפרטית בשלימות (במחשבה דיבור ומעשה), אפילו בפרט שבפרט – ברגע אחד ובמקום אחד („כאן“), יש בכחו להפכו ל„ארץ ישראל“, ועי"ז לפעול ולהביא את הגאולה השלימה בכל העולם!

ובאותיות פשוטות: בעמדנו קרוב ממש לפני הגאולה – צריך כאו"א מישראל להתרגל לגאולה ולהציב את עצמו במצב ורגש של גאולה, ע"י הפיכת יומו הפרטי ל„יום גאולה (פרטית)“, והפיכת מקומו הפרטי – ל„ארץ ישראל“, עי"ז שעושה את העבודה שלו ברגע זה ובמקום זה בתכלית השלימות, במחשבה דיבור ומעשה.

יד. וכתוצאה משלימות עבודתו הפרטית (במחשבה דיבור ומעשה) – ה"ז צריך להתבטא גם בדיבורו, ע"ד „הגורל ה' מדבר“, שכיון שהוא חדר בפנימיות בהוראה והעבודה ד„עשה כאן ארץ ישראל“, מתוך חיות פנימית – מדבר הוא אודות זה מתוך חיות גם עם אחרים, ומפרסם את ההוראה ד„עשה כאן ארץ ישראל“ אצל בני ביתו, אצל הקרובים אליו, ועאכו"כ אצל תלמידיו, עד שמדבר אודות זה עם כל מי שיכול להגיע אליו, וכיון שזה בא מפנימיותו, מדבר הוא דברים היוצאים מן הלב שנכנסים אל הלב⁸⁵ ופועלים פעולתם, ועאכו"כ עי"ז שמראה דוגמא ח"י מעבודת עצמו. עד שפועל שגם השומעים נעשים מדברים – „הגורל ה' מדבר“.

ובנוגע לפועל: מיד במוצאי שבת (אם משיח לא יבוא ח"ו לפני זה) – ידאגו לפרסם בכל מקום שהוא (באופן המותר

(79) ספר הישר לר"ת ס"ג. הובא בשל"ה סט,

א.

(80) ספר המנהגים חב"ד ע' 46. וראה גם ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 564. ועוד.

(81) תהלים יט, ט.

(82) רמ"א יו"ד סו"ס רמו. או"ח סתקנ"א ס"י.

(83) ירמ"י לא, יג.

(84) זכרי' ה, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות.

ובעומק יותר: כיון שהכוונה דדירה בתחתונים היא כוונה אחת מה' אהד [נוסף לזה שכל דבר בעולם נברא בכה העצמות, ש„הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין כו"ו⁴⁶] ומילוי כוונה זו בשלימותה מתבצעת ע"י כל פרטי התחתונים – כולל גם הענינים שהם רק הכנה והקדמה לענין אחר – הרי מצד כוונה זו בעצמותו ית', ישנו בכל דבר בעולם (גם הפרטים הטפלים, וההכנות וכו') כח הא"ס, כח העצמות שבדבר, שעושה את הדבר עצמו לענין אמיתי, בעל תכלית וכוונה, ולכן צ"ל בזה העבודה בשלימותה, במחשבה דיבור ומעשה (ודוקא עי"ז נשלמת תכלית הדבר כהכנה שמביאה לעצם הענין).

ובפרטיות יותר ע"ד זה הוא גם במחשבה דיבור ומעשה עצמם: מחשבה ודיבור הם הכנה והקדמה למעשה – שהמעשה הוא העיקר⁴⁷. אבל עי"ז שהם מביאים לידי מעשה, והמעשה מיוסד על המחשבה והדיבור – נפעל גם בהם חשיבות לעצמם. וע"ד כפי שהוא בנוגע לכללות סדר השתלשלות, שע"י העבודה בעשיית דירה בתחתונים (ע"ד ענין המעשה בערך מחשבה ודיבור), שזה בא בכח ועל יסוד הגילויים בעולמות העליונים – נפעלת עלי' וגילוי כח הא"ס גם בעולמות העליונים (אע"פ שמצד עצמן הם „ירידה מאור פניו ית'⁴⁸“).

י. עפ"ז יובן הלימוד מזה בעבודת האדם במקום וזמן זה, בהתאם להוראת הצ"צ (כנ"ל ס"א, לאותו יהודי שרצה לעלות לארץ ישראל ולשקוד שם בתורה ועבודה) – „עשה כאן ארץ ישראל“:

(46) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

(47) אבות פ"א מ"ז.

(48) תנאי פל"ג.

(בכל מקום ובכל זמן) - כיון שבחלקך בעולם נכללים כל חלקי העולם,

[וע"ד כפי שהי' בנוגע לחלוקת ארץ ישראל - שאע"פ שכל שבט וכל משפחה בכל שבט) קבל חלק מסויים בארץ ישראל⁶⁹, הי' לכל חלק את כל המעלות (וכל חלקי) ארץ ישראל (שעלי' נאמר⁷⁰ „ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה“, ואמרו חז"ל⁷¹ „אין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר⁷² לא תחסר כל בה“) - כמאחז"ל⁷³ „אין לך מישראל⁷⁴ שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק⁷⁵],

כמובן מזה ש„כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם⁷⁶“, שכיון שכל העולם נברא בשבילו, הרי מובן שיש בכחו לפעול בכל העולם, עי"ז שהוא -

69 לדעת רש"י - „לשבת שהי' מרובה באוכלסין נתנו חלק רב... לא היו החלקים שווים הרי הכל לפי ריבוי השבת חלקו החלקים“ (פרש"י פרשתנו כו, נד), ולדעת הרמב"ן (שם), שחלקו הארץ החלקים שוים לכל שבט (בין שאנשיו מרובים ובין שאנשיו מועטים), והכתוב „לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו“ לא על השבטים נאמר אלא על המשפחות שבתוך השבת עצמו (ראה בכל זה - אנציקלופדי' תלמודית ערך ארץ ישראל ע' רג. ערך גורל ע' תטו. וש"ג). ובכל אופן - „לא נתחלקה הארץ במדה לפי שיש גבול משובח מתבירו אלא בשומא בית כור רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים“ (ספרי ופרש"י פינחס שם), היינו חלקים שוים באיכות.

70 עקב יא, יב.

71 יומא פא, ב.

72 עקב ח, ט.

73 ב"ק פא, ב.

74 ואית דגריס „אין לך שבט ושבת מישראל“ (תוד"ה העולם - ב"ב קכב, א).

75 אלא „בעולם הזה אין להם בשוה מזה כמו מזה, אלא מזה מעט ומזה הרבה, אבל לעולם הבא יש לו מן הכל שיעור שוה“ (תוס' שם).

76 משנה סנהדרין לו, א.

בחלקו הפרטי - כולל בתוכו את כל העולם כולו (כמ"ש⁷⁷ „את העולם נתן בלבם“).

והגם שעבודתו היא רק בקו אחד וכיו"ב [כדמוכה גם מיהודים וצדיקים שכבר סיימו את שליחותם בעלמא דין, וכיון שכל ישראל בחזקת כשרות⁷⁸ צריכים לומר שהם (חלקם עכ"פ) קיימו בשלימות את שליחותם בעולם, אע"פ שלא הי' זה בכל קוי העבודה] - הרי באמת כולל כאו"א מישראל בתוכו את כל קוי העבודה - כמובן מזה שאומרים בקריאת שמע על המטה „בין בגלגול זה בין בגלגול אחר“, והיות שזהו חשבון צדק, הרי מובן שיש בכחו לפעול גם בנוגע לגלגול אחר (ולכן יכול הוא לעשות חשבון הנפש ע"ז), ועפ"ז מובן שהעבודה דכל הגלגולים שלו מצטרפת לעבודתו.

ומזה מובן, שכאו"א מישראל - מה שרק תהי' שליחותו בעולם - יש בכחו לעשות „כאן (כל) ארץ ישראל“, ועי"ז - לפעול כך בכל העולם כולו. אפילו אם אדם הוא בעל עסק בעניני העולם, ולא גבאי בבית הכנסת וכיו"ב, ובמילא יכול הוא לכאורה לחשוב איזו שייכות יש לו עם קדושת „ארץ ישראל“ (זה לכאורה שייך דוקא בביהכ"ס וביהמ"ד וכיו"ב) - הרי נוסף לזה שיכול הוא להשתתף בזה ע"י השתתפות בבנין ביהכ"ס וביהמ"ד בממונו וכיו"ב, הרי גם עבודתו הפרטית (כאשר הוא עושה אותה בשלימות לפי כחו) כוללת בתוכה את כל עניני העבודה וכל חלקי „ארץ ישראל“.

ועפ"ז מובן גם, שלכאו"א מישראל

77 קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש

ע"ב.

78 רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ב ה"ב.

שיקבעו בארץ ישראל⁵².

ויתירה מזה: דוקא עי"ז שעושים את העבודה בשלימות „כאן“ (במקום וזמן הגלות), מונחים לגמרי בעבודה במחשבה דיבור ומעשה שלו - הרי זה גופא מרגיל את האדם ומביא אותו להתכלית (שלשמה הוא עושה את העבודה „כאן“) - העבודה בארץ ישראל כפשוטה בגאולה האמיתית והשלימה. ע"ד מאחז"ל⁵³ שהמצוות בזמן הזה הם „ציונים“, ש„כשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים“.

ובפרט שמדובר אודות הכנה לגאולה האמיתית והשלימה, שענינה הוא כשמה: אמת ושלימות בכל הענינים, בכל פרטי מציאות האדם והעולם. ומזה מובן, ששלימות הגאולה (שענינה הוא גילוי השלימות בכל פרט, גם בענינים שהם רק הכנה לדבר אחר) תלוי בזה גופא שבהיותנו „כאן“ עבודת האדם היא בשלימות המחשבה דיבור ומעשה שלו, „עשה כאן ארץ ישראל“ (ולא באופן שניכר שהוא מתכוון לדבר אחר) - הרי בזה גופא תלוי שלימות הגאולה; ודוקא העבודה בשלימות „כאן“ (עד כמה שרק יכולים לעשות שם העבודה בשלימות), מרגילה את האדם (ומביאה אותו) לשלימות העבודה בארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה.

ועפ"ז מובנת ההוראה „עשה כאן ארץ ישראל“: הגם שנמצאים בגלות וברגע לאחרי זה באה הגאולה והולכים לארץ ישראל - (א) צריכה העבודה ברגע זה במקום זה - „כאן“ - להיות בשלימות ע"פ המצב העכשווי והמקום הנוכחי, (ב) העבודה צריכה להתבטא ב„עשה כאן ארץ

אע"פ ש„כאן“ (חוץ לארץ) אינו ארץ ישראל, והעבודה בחוץ לארץ ובזמן הגלות היא הכנה לשלימות העבודה בגאולה האמיתית והשלימה בארץ ישראל (כפי שבני מתפללים בכל יום) - אבל, כיון שהיותנו בגלות בחוץ לארץ בודאי אינו מקרה נקריט ח"ו, אלא בהשגחה פרטית⁴⁹, ו„איני מבקש כו' אלא לפי כחן⁵⁰“ - ישנה כוונה ותכלית במקום ומצב זה עצמו, שקשור ומעין דכללות הכוונה והענין (ארץ ישראל) שלשמו העבודה בגלות היא הכנה,

ולכן צריך יהודי לעבוד עבודתו „כאן“ - במקום ובזמן זה - בתכלית השלימות (ע"פ כל הכחות והאפשרויות במעמדו ומצבו) במחשבה ודיבור ומעשה, כ„פנימי“ שמונח לגמרי בעבודה בה הוא מתעסק עכשיו (ואינו חושב בשעת מעשה אודות עבודה אחרת שתבוא לאח"כ);

ומהו תוכן הכוונה דעבודתו „כאן“ - לעשות דירה לו יתברך בתחתונים, ובלשון הצ"צ: „עשה כאן ארץ ישראל“, לעשות ממקום (וזמן) זה ארץ שבה ניכר בגלוי יהדות (ישראל). היות שיהודי הוא „ישראל“ בכל מקום שהוא - יש בכחו לעשות מהמקום בו הוא נמצא (דוגמת „ארץ ישראל“⁵¹), ובפרט בבתי כנסיות ובתי מדרשות בחוץ לארץ (בבל) שעתידין

49 כמבואר בארוכה במכתב שבהערה 3. וראה גם לקו"ש ח"ת ע' 91.

50 במדב"ר פי"ב, ג.

51 ראה מאירי כתובות קי, ב: כל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ועד שאסור לצאת מבבל לשאר הארצות (מפני התורה והחכמה אשר שם), ראה בארוכה לקו"ש ח"ת ע' 399 ואילך.

ולהעיר מהדין שב"ד שנסמכו בא"י ויצאו לחו"ל ה"ה דנים (אפילו) דיני קנסות בחו"ל (רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"ב).

52 מגילה כט, א.

53 ספרי ופרש"י עקב יא, יז. וראה רמב"ן אחרי יח, כה.

ישראל", להכניס ב"כאן" (מקום וזמן זה) "ארץ ישראל", שלימות מצב הגאולה - ע"ד "פנימי" שמכניס שלימות בכל פרט בעבודתו (גם בהענינים שהם רק הכנה לדברים אחרים), ו(ג) זה גופא מרגיל את בני"גאולה, עד שזה מביא את הגאולה השלימה כשכל בני"ג חוזרים לארץ ישראל כפשוטה, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות" (ע"י העבודה ד, עשה כאן ארץ ישראל עכשיו).

יא. ענין זה מודגש יותר בכך שבשנה זו שבת פ' פינחס (שבה קוראים אודות נחלת וחלוקת הארץ) היא גם שבת מברכים ראש חודש מנחם-אב, שחל בשנה זו ביום הששי בשבוע:

אע"פ שבתורה⁵⁴ נקרא החודש בשם "אב", הרי מנהג ישראל לקרוא לו "מנחם אב", מוסיפים את המלה "מנחם", ויתירה מזה: מתחילים עם "מנחם"⁵⁵. ויש לומר אחד הטעמים בזה - כיון ש"מנחם", שמרמז על נחמת הגאולה - הוא הכוונה והתכלית (דחירידה בחודש) אב. ויתירה מזה: "מנחם" (גאולה) היא ההתחלה שבאה לפני כל עניני ירידה, כמאחז"ל⁵⁷ (עה"פ)⁵⁶, ורוח אלקים מרחפת על פני המים" שמיד בתחלת הבריאה היתה "רוחו של משיח"⁵⁹, כיון שגאולה היא

54 ראה פסיקתא רבתי פ' שבת ור"ח. יל"ש ישע"י רמז תקנ. ועוד.
55 משנה תענית פ"ד מ"ה.ו. תרגום שני למג"א ג, ז. תיב"ע שלח יג, כה. ועוד.
56 ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1080 ואילך. חכ"ג ע' 214 ואילך. ועוד.
57 בר"ב פ"ב, ד. בעה"ט עה"פ.
58 בראשית א, ב.
59 וזהו גם א' מהביאורים במאחז"ל (רלב"ג מ"א יו, א. וראה תיב"ע וראו ו, יח. ח"ב קצ, סע"א. ועוד), "פינחס זה אליהו" (אף שאליהו הנביא ה' לאחר פינחס) - כי ענינו של אליהו, מבשר הגאולה, שייך תיכף לתחלת הבריאה.

לימוד התורה ("יששכר"), וכיו"ב, ובכל סוג גופא - יש לכל אחד חלק ושליחות אחרת בעולם. וכל אחד נמצא בחלק מסויים בעולם - שאליו הולך אותו הקב"ה ("מה' מצעדי גבר כוננו"⁶⁸), כיון ששליחותו היא דוקא במקום זה.

ועד"ז בנוגע לזמן - לכל רגע, כל שעה, כל יום, כל חודש, כל שנה, וכל תקופה - ישנה עבודה ושליחות מסויימת.

והגם שכל נקודה במקום וכל רגע בזמן, ושליחותו של כל אחד בעולם - היא רק חלק קטן מכל העולם, כל המקומות וכל הזמנים, ולפעמים יכול אדם לחשוב: כיצד ה' אילו ה' הוא נמצא במקום אחר בזמן אחר, יתכן שעבודתו היתה באופן אחר, ואולי אפילו באופן טוב יותר מכפי שהיא עתה, וכיו"ב;

ועד"ז יכולה להשאל השאלה: כיון שעבודתי היא רק בפינה קטנה בעולם, ובפרט שבפרט - למאי נפק"מ כ"כ כיצד אתנהג בזה, ועאכו"כ שלכאורה אין לזה - לדעתו - שום השפעה על כל העולם?

ויתירה מזה - שואל הוא: כיצד תובעים ממנו שיביא את הגאולה - גאולה כללית לכל העולם - בו בזמן שעבודתו היא רק חלק קטן בעולם (במקום ובזמן)?!

אומרים לכאו"א מישראל, יש לך הוראה מנשיא דורנו - "עשה כאן ארץ ישראל": עבודתך צריכה להתבטא - לא במחשבה אודות מה שנעשה בקצה אחר של העולם ובזמן אחר בפני עצמם ולתועלת נפרדה - אלא להתמסר לגמרי (במחשבה דיבור ומעשה) בעשיית "כאן ארץ ישראל" - במקומך הפרטי ובכל רגע מומנך הפרטי.

ודוקא עי"ז תפעל גם בכל העולם
68 תהלים לו, כג.

שהודיע, פירסם והכריזו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכבר סיימו הכל, כולל גם "לצחצח את הכפתורים"⁶⁵, וסיימו גם את "עמדו הכן כולכם"⁶⁶, וזאת אומרת שכבר "הכל מוכן לסעודה", וכבר מוכנים לגשת לשולחן, ולאכול את סעודת לויתן ושור הבר, כיון ש"הנה זה (משיח) בא", תיכף ומיד ממש!

יב. כיון שהגאולה עדיין לא באה ברגע זה, ובהשגחה פרטית נמצאים אנו עדיין "כאן", במקום וזמן זה - בודאי צריכים לנצל זאת לקיים את ההוראה "עשה כאן ארץ ישראל", כנ"ל.

ובנוגע לפועל:

היות ש"עשה כאן ארץ ישראל" היא הוראה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו פרסם (ולפני זה לא ה' זה בגלוי, פרט ליחידי סגולה) - מובן שזוהי הוראה לכל אנשי הדור, שקשורים כולם עם נשיא הדור ((הנשיא הוא הכל"⁶⁷)).

ובמיוחד כאשר נמצאים אנו בשבועות שבהם קוראים בתורה אודות נחלת וחלוקת הארץ, ובזמן שבו כבר "הכל מוכן לסעודה" ונמצאים על סף הגאולה וחלוקת ארץ ישראל בפשטות - צריך כל אחד להוסיף עוד יותר בעבודתו ד"עשה כאן ארץ ישראל", כל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, במקומו ומצבו הוא, ולעשות זאת בתכלית השלימות במחשבה דיבור ומעשה שלו - ועי"ז להתרגל לשלימות דמצב הגאולה (כנ"ל).

יג. לכאו"א מישראל יש חלק ושליחות בעולם שנתן לו הקב"ה. אחד הוא בעל עסק (מ"זבולון), ואחר ענינו

65 ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.
66 ראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רעט. וראה, היום יום" טו טבת.
67 פרשיי חוקת כא, כא.

היסוד והכוונה הפנימית של כל הענינים, גם ד"אב" מלשון שרש ומקור (בלשון הש"ס - "אבוהו דכולהו", המקור לכל הענינים (גם עניני קדושה). ויש לומר, שכ"ז נותן אח"כ הכח, שכאשר באה ירידה (בחיצוניות ולפי שעה) יוכלו לגלות בה שכל ענינה הוא (לא רק הקדמה לדבר אחר, אלא זה גופא הוא ענינה) - העלי" (מנחם" שבוה. כידוע" שהענין ד"גאולה" מורכב מ"גולה" בתוספת אל"ף, כיון שע"י הגילוי דאלופו של עולם בגלות עצמה - נעשה זה גופא "גאולה".

ובעמדנו בשבת מברכים מנחם-אב - השבת שבה מברכים את "מנחם-אב" - נמצאת בגלוי עוד יותר הכוונה הפנימית במצב הגלות "כאן" [כידוע" שבשבת בכלל, ובפרט בשבתות ד, בין המצרים", נמצאת בגלוי העלי" שישנה בזמן זה בשנה], וזה נותן תוספת כח לפועל "עשה כאן ארץ ישראל", ולהביא את הגאולה בפועל ב"גולה".

ובזה מתוסף עוד יותר בדורנו זה ובזמננו זה - ובהדגשה בקביעות דר"ח מנחם-אב בשנה זו, ביום הששי, שאז "הכל מוכן לסעודה"⁶² לאדם הראשון⁶³: נמצאים אנו עכשיו באלף הששי (שהוא כנגד יום הששי), ובו גופא - "ערב שבת לאחר חצות"⁶⁴, וע"פ כל סימני הגאולה נמצאים אנו כבר ממש אצל הגאולה, וכפי

60 ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ. וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 504 (לעיל ע' 120) ואילך. ע' 520 (לעיל ע' 134) ואילך.
61 ראה לקו"ש ח"ד ע' 1090 ואילך. חכ"ח ע' 280.
62 ל' המשנה - אבות פ"ג מט"ו.
63 סנהדרין לה, א.
64 סה"מ תשי" ע' 245. וראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תקלא. ספר השיחות תשי"ג ח"א ע' 256.